

JANCSÓ KATALIN

Valóság és utópia

MAGDA PORTAL „A CSAPDA” CÍMŰ REGÉNYÉNEK
KELET-KÖZÉP-EURÓPAI OLVASATA

A perui költő és újságíró, Magda Portal (1900–1989) kezdeti sikereit lírai hangvételű verseivel, elbeszéléseivel a húszas évek elején érte el. A perui gondolkodó, José Carlos Mariátegui, az elsők között volt, aki felismerte tehetségét és a kor híres költőneihez, Gabriela Mistralhoz, illetve Alfonsino Storniohoz hasonlította. Az évtized második felében Portal írásai Mariátegui híres lapja, az *Amauta* hasábjain is megjelentek, egészen kubai és mexikói száműzetéséig (1927). Költő barátjával, Serafin Delmarral egy feltételezett kommunista összeesküvés vádja miatt száműzték az országból. Ezekben az években a fiatal költőnő barátságot kötött limai diákokkal, és megismerkedett Víctor Haya de la Torrevel, aki később hatással volt politikai elképzelései kialakulására. Az Haya de la Torre körül formálódó fiatalokból álló csoporthoz ideológiailag is közeledett, és 1928-ban egyedüli nőként írta alá Mexikóban a „Mexikói Tervezetet” (Plan de México), amelyben az APRA (Amerikai Népi Forradalmi Szövetség) alapításának szándékát fogalmazták meg.

Portal a gazdasági és politikai helyzet tanulmányozásának szentelte idejét, illetve irodalomkritikai, gazdasági és politikai témájú írásokat jelentetett meg. Dinamizmusát, energiáját, szónoki tehetségét kihasználva a karibi országokban egy körútba kezdett, melynek során az APRA-t népszerűsítő előadásokat tartott. Az elkövetkező 15 évben legfontosabb feladata a pártban a tömegekkel való párbeszéd, főként a nőikkel való kommunikáció volt. Versei líraisága, majd a politikában harcos természete mellett életművében még egy fontos elem jelentkezik: a nők jogaiért való küzdelem, a gyermekek, nők és szegények védelmezése. Hitt abban, hogy csak az APRA mentheti meg a nőket, és céljai eléréséért minden megpróbáltatást kibírt: az üldöztetést, a bebörtönzést, a száműzetést, a szegénységet. Azonban hatéves chilei száműzetéséből 1945-ben Peruba visszatérve rá kellett döbennie, hogy az APRA sem küzdött a nők politikai helyzetének javításáért, hogy a párt felső vezetése valójában kihasználta őt, hogy segítségével közel jussanak a tömegekhez és megszerezzék a hatalmat, elfelejtve eredeti eszméiket. Párttársaiban csalódva nem újíította meg párttagságát, azonban az 1948-as forradalomban bűnrészességgel vádolták. Saját védőbeszédet írt „Kik árulták el a Népet?”² címmel, melyben fasiszta és totalitárius megnyil-

¹ A többi aláíró Haya de la Torre, Carlos Manuel Cox, Manuel Vásquez Díaz, Esteban Pavletich, Serafin Delmar, Nicolás Terreros y Jacobo Hurwitz voltak.

² Az eredeti cím: „¿Quiénes traicionaron el pueblo?”

vánulásokkal vádolta meg a párt vezetőit³. Azon kevesek közé tartozott, akiket 1950-ben szabadlábra helyeztek. Ezek azok az évek, amelyek a párttal, Haya de la Torréval és egyben a politikával való végleges szakítását is jelentik. Évtizedeken keresztül dolgozott viszszavonultan. 1957-ben jelent meg utolsó, politikai témájú műve, *A csapda*⁴. A hetvenes évektől újra bekapcsolódik az ország kulturális életébe, az Asociación Nacional de Escritores y Artistas⁵ tagja, majd elnöke lesz, illetve együttműködik az ALIMUPER-rel (Acción para la Liberación de la Mujer Peruana⁶). 1978-ban alkotmányozó nemzetgyűlési választásokat tartanak, amelyen Magda Portal, mint jelölt indul a Partido Acción Revolucionaria Socialista⁷ színeiben, azonban nem sikerül győznie.

Életművét csak életének utolsó éveiben, illetve halála után kezdik értékelni⁸.

*

„Ez a regény nem életrajzi mű, és nem is önéletrajzi ihletésű írás. Valóságos eseményekkel vagy személyekkel való bármely hasonlóság a véletlen műve, hiszen az élet tele van véletlenekkel.

A helyszín sem feltétlenül perui. Bármely latin-amerikai köztársaságban játszódhatna, de akár a világ valamely pontja is lehetne a történet helyszíne. Döntse ezt el az olvasó.”⁹

Így szól az olvasóhoz Magda Portal *A csapda* című regényének bevezetőjében, amely 1957-ben jelent meg. A regény alapjául egy 1950-ben a „Tiempos” című napilapban megjelent cikke szolgált, melyet „Carlos Steer: Egy élő halott”¹⁰ címmel publikált. A regény számos fejezetének főhőse egy fiatal diák, akit a harmincas években börtönöztek be, a szerző pedig el szeretne volna érni, hogy szabadlábra helyezték.

Magda Portal életművéről egy amerikai professzor, Daniel Reedy írt könyvet. Reedy úgy vélekedik, hogy egy mai, a földrajzi és történelmi kontextust nem ismerő olvasó számára a regény nem más, mint egy olyan kitalált epizódok sora, melynek háttérében a személyes harag és politikai gyűlölet állt.¹¹ Ezzel ellentétben úgy gondoljuk, hogy – ismerve a latin-amerikai és kelet-közép-európai országok történelmét – ennek a regénynek meglehetősen

³ Reedy, Daniel R.: *Magda Portal. La Pasionaria Peruana*, Lima, Ediciones Flora Tristán, 2000, 263.

⁴ Spanyolul: „La Trampa”.

⁵ Művészek és Írók Országos Szervezete.

⁶ Perui Nők Szabadságáért Mozgalom.

⁷ Szocialista Forradalmi Akciópárt.

⁸ Életéről Daniel Reedy, Sara Beatriz Guardia és Cecilia Bustamante műveit olvashatjuk spanyol nyelven.

⁹ Portal, Magda: *La Trampa*, Lima, Editorial Poma, segunda edición, 1982 (első kiadás: 1957), 15, spanyolul: „Esta no es una novela biográfica, ni autobiográfica. Cualquier parecido con hechos o personajes de la realidad, es completamente casual, porque la vida está hecha de casualidades. Tampoco el escenario de su realización es absolutamente peruano. Podría muy bien ser ubicado en cualquiera de las Repúblicas de América Latina, para no decir en cualquier escenario del mundo actual. Y eso es cuestión del gusto del lector.”

¹⁰ Az eredeti cím: „Carlos Steer: Un muerto en vida”.

¹¹ Reedy, Daniel R.: id. mű, 277.

komoly mondanivalója van, egy politikai párt- és rendszertípust mutat be, illetve jellemez, és a regény tartalma és leírásai nagyon is érthetőek a világ bármely hasonló térségében anélkül, hogy pontos ismereteink lennének a Miró Quesada család meggyilkolásának részleteit illetően.¹² A latin-amerikai, illetve kelet-közép-európai országok marginális és függő helyzete mindkét térségben hasonló történelmet, politikai és gazdasági struktúrát eredményezett.¹³ A regény bármely latin-amerikai vagy kelet-közép-európai országban játszódhatna az 50-60-as években, de ez utóbbi régióban az 1989–90-es rendszerváltás után is találkozhatunk hasonló jelenségekkel.¹⁴ A ma is aktuális témának, illetve a mély mondanivalónak köszönhetően úgy gondoljuk, szükséges és lehetséges e regény Reedy professzor értelmezésétől eltérő, közép-európai szemszögből történő újraolvasata.

A fenti gondolaton kívül Reedy professzor úgy véli, a regénynek két célja volt: egyrészt az író el akarta érni, hogy bocsássák szabadon Carlos Steert, az 1935-ös Miró Quesada-gyilkosság elkövetőjét, másrészt pedig (miután kilépett a pártból) az APRA-t és legfőképpen vezetőit akarta támadni. Reedy azt is megemlíti, hogy a regény nem egységes, nincs kapcsolat a szereplők, illetve az események között. Úgy gondolja, a regény inkább azok közé az írások közé tartozik, amelyek a börtönélet tapasztalatait kívánják bemutatni.¹⁵ Mi úgy véljük, hogy bár a felszínen úgy tűnhet, a regény nem egységes, a mű valódi célja az, hogy bemutassa, hogyan válnak a párt mártírjaivá különböző figurák; azaz a szereplők, következőképpen a fejezetek közötti kapcsolatot a közös sorsuk jelenti.

Ahogy említettük, véleményünk szerint a regény általánosabb értelmű, és igen pontos képet és leírást ad úgy a populista pártokról, mint más antidemokratikus, autokrata/caudillista politikai pártmodellekről. Ezen pártok élén egy caudillo típusú vezető áll, e pártok általában nem ismerik el a nők egyenjogúságát/értékeit, és nincs belső demokráciájuk. A politikai erőszak és a tömegek tudatlanságát kihasználó demagógia tartozik legfontosabb eszközeik közé. Latin-Amerikában számos, a 20-as, 30-as években született populista pártra vagy kormányra (például a mexikói Partido Revolucionario Institucional, a bolíviai Movimiento Nacional Revolucionario, a brazil Partido Trabalhista Brasileiro vagy az argentin peronizmus) voltak jellemzők e jegyek, de, a tapasztalat azt mutatja, hasonló jelenségeket lehetett megfigyelni a háború utáni kommunista pártokban is (Kubában, Szovjetunióban, Magyarországon, Romániában stb.).

Legjellegzetesebb és legsős példája e pártoknak az APRA volt, amely a José Bustamante y Rivero kormány alatti három évet leszámítva (amikor is a Nemzeti Demokratikus Front győzelmével számos aprista szenátor és képviselő jutott be a kongresszusba) sosem

¹² Uo.

¹³ Wittman, Tibor: „El aporte común de América Latina y Europa Central a la génesis del capitalismo”, In: *Estudios Históricos*, Marília, 1969, 79–92.

¹⁴ A Szegedi Tudományegyetem Hispanisztika Tanszékén több, mint tíz éve létezik egy olyan kutatási irány, amelynek keretében a kutatások a világ különböző félperifériás régióit hasonlítják össze. Ezen összehasonlító tanulmányokon belül a figyelem főként Latin-Amerikára és Kelet-Közép-Európára összpontosul. A témában ld. például: Anderle, Ádám: *Latin-amerikai utakon*, Szeged, Hispania, 2002; Orozco, Librado: *Los Procesos de Transformación Socioeconómica en Europa del Este y América Latina en Perspectiva Histórica Comparada*, Phd értekezés, kézirat, Szeged, 2003.

¹⁵ Reedy, Daniel R.: id. mű, 272–278.

tudott hatalomra jutni, egészen 1985-ig. Ennek is köszönhető, hogy Perón Argentínájának, Vargas Brazíliájának, illetve Perunak és az APRA-nak máshogy alakult a sorsa.

E latin-amerikai pártok és mozgalmak vezetői a XIX. század végén születtek, és miután felismerték a kontinens lemaradottságát, egyfajta harmadik utat¹⁶ próbáltak keresni, elutasítva mind a fasizmust, mind a kommunizmust.¹⁷ Kezdetben elképzeléseik közé tartozott az antiimperialista állam, az államosítás, a társadalmi és mezőgazdasági reformok, az ipari fejlődés, az igazságosság és a modernizáció.¹⁸ A párt vezetője mindig karizmatikus és nagy hatalmú volt, és szinte misztikus vonzásban tartotta a tömegeket, főként a fiatalokat. E pártok társadalmi bázisát a városok alacsonyabb középosztályai, a kirekesztettek és a munkáscsoportok alkották.¹⁹ Ezek a „catch all” típusú pártok szerkezetüket tekintve nem voltak demokratikusak, illetve országos szinten sem gondolkodtak politikai pluralizmusban. Már születésükkor, majd később is egyes tagjaik a baloldal vagy a jobboldal felé hajlottak; a legradikálisabb tagok pedig rövid vagy hosszabb időn belül eltávolodtak, vagy szakítottak a párttal.

Az APRA esetében a harmincas évek végén és a negyvenes évek elején egyes tagok úgy gondolták, a párt eltávolodott eredeti eszméitől, a párton belül pedig egyre inkább két különálló vonal kezdett kirajzolódni: egy radikálisabb, értelmiségiekből álló csoport, amely hű maradt az antiimperialista elvekhez, illetve egy másik, Haya de la Torre által vezetett csoport, amely lassanként az észak-amerikaiak és az oligarchia érdekeit kezdte kiszolgálni. A két csoport közötti szakításra 1948–1950 között került sor. A folyamatot a költők lázadásaként is szokták nevezni. Ekkor szakított a szervezet egyik alapítója, Magda Portal is a párttal. Általánosságban elmondható, hogy míg a populista pártok elitje, vezető rétege a jobboldal, addig a tömegek a baloldal felé hajlottak.²⁰ Egyes tagok végül valamilyen baloldali pártba léptek, megint mások, mint például Magda Portal, visszavonultak a politikától.²¹ A misztikumon, caudillizmuson túl a nárcisszizmus, a szimbólumok, a jelszavak és az eredet²² fontossága, az öncsodálat és a mártírismus jellemezték ezt a korszakot.²³

¹⁶ Anderle, Ádám: „Modelos políticos, estrategias políticas en América Latina”, In: *Europa e Iberoamérica: Cinco siglos de intercambios*, IX Congreso Internacional de Historia de América, Sevilla, AHILA, 1992, 421–423.

¹⁷ Anderle, Ádám: *Los movimientos políticos en el Perú entre las dos guerras mundiales*, La Habana, Ediciones Casa de las Américas, 1985, 411.

¹⁸ Jiménez, César: *La ideología del aprismo. Del oportunismo a la traición*, La Habana, Ediciones Nuevo Mundo, 1963, 22–26.

¹⁹ Mercado, Rogger: *Vida, traición y muerte del movimiento aprista*, Lima, Fondo de Cultura Popular, 1970, 136.

²⁰ Anderle, Ádám: id. mű, 1985, 432.

²¹ A témában lásd: Jiménez, César: id. mű; Villanueva, Víctor: *La sublevación aprista del 48. Tragedia de un Pueblo y un Partido*, Lima, Editorial Milla Batres, 1973.

²² A csapda szerint a „vezér” szerette magát valamely spanyol kapitány vagy indián uralkodó leszámazottjának hinni.

²³ Rogger Mercado: id. mű, 136.

„A pártnak megvannak a maga hősei és a mártírjai... A mártírok egész légiója... De még sokkal többre van szükség, akik majd feláldozzák magukat az eszmék győzelméért és akik az életüket adják a nagyságért, a párt nagyságáért...”²⁴

A csapdában számos mártírról olvashatunk, egyike ezeknek a főszereplő, Carlos Steer (a regényben Charles Stool). Fiatalon, egyetemi éveit alatti ismerkedik meg a párt (a regényben unionisták) eszméivel és vezetőivel, és ők azok, akik rábeszélik Miró Quesada meggyilkolására, hogy így váljon a „nemzet hőisévé”. Így válik Charles Stool a párt több ezer mártírjának egyikévé, és lesz a „mártírgyártás” folyamatának egyik apró szereplője. A regény másik mártírja egy disszidens, akinek mersze van megvédeni egy nőt, illetve a párt eredeti eszméit, és még sok más mártírról olvashatunk, akiket a börtön lakóinak és életének ábrázolásán keresztül ismerhetünk meg. Mártír az a költő is, aki mindössze egy fejezetben tűnik fel, de mártír a mű másik főszereplője, Mariel is (akinek sorsa a szerző nő sorsát idézi), aki a párt női vezetője.

„A tömeg mindig ugyanolyan: engedelmes.”²⁵

„A tömeg olyan, amilyen mi akarjuk, hogy legyen.”²⁶

A regényben a társadalom szinte minden rétege, illetve a párhierarchia minden képviselője megjelenik. Láthatjuk a tömeget, amely a vezetők vak eszköze csupán, nem vonható felelősségre, csak akkor cselekszik, ha van, aki vezesse, és anélkül is képes ölni, hogy ismerné tette miéért. A tömeget képviselik a bányászok, az indiánok, a börtön látogatói, sőt a halottak is. A nők között is élesen kirajzolódnak a különböző társadalmi csoportok. A párt arisztokratáit alkotják az „unionista dámák”. A párt női vezetése a középosztály sorából kerül ki, feladatuk a női, tudatlan tömegek tanítása, nevelése. A középosztályú nők (kereskedelmi dolgozók, tanítónők, diákok) az igazi unionisták, és abban reménykednek, hogy a párt segítségével elérhetik céljaikat, gazdasági és politikai törekvéseiket. A tömeg a vezetők, azaz a „kalifák” vak követői, és ők maguk (legtöbbjük) is hű követői a „vezérnek”. A „vezér” a Mindenható:

„A vezér szeret valamiféle Krisztus bőrében tetszelegni, akit apostolai és tanítványai vesznek körül...”

A vezérnek tiszteletre méltó pályája van a harc során: iskolai vezető, az egyetemi diákság vezetője, majd most politikai vezető. Még akkor is, amikor csak kevesen veszik körül, mindig ő van reflektorfényben. A legnagyobb gyönyört akkor érzi, ha hallgatják. Amikor beszél, saját magát is hallgatja, és csodálja magát.”²⁷

²⁴ Portal, Magda: id. mű, 25, spanyolul: „El partido tiene sus héroes y sus mártires... Una legión de mártires... Pero hacen falta más, muchos más, que se sacrifiquen por el triunfo de sus ideales, que den sus vidas por su grandeza, por la grandeza del partido...”

²⁵ Uo. 80, spanyolul: „La masa es siempre la misma: obedece”.

²⁶ Uo. 175, spanyolul: „La masa es lo que nosotros querramos que sea”.

²⁷ Uo. 159, spanyolul: „Al „jefe” le complace sentirse una especie de Cristo con sus apóstoles y discípulos... El „jefe” tiene una respetable trayectoria de lucha: líder escolar, líder estudiantil y ahora líder político. Aún cuando se encuentre rodeado de muy pocas personas, él siempre se siente en escena. Su mayor placer es escucharse. Cuando habla, se escucha a sí mismo y se autoadmira”.

Olyan hatással tud lenni hallgatóságára, hogy a hívei és a tömegek azonosulni akarnak szavaival, gesztusaival, mozdulataival. Portal szerint nagyon jó tulajdonság lehet, ha valaki jó szónok, tehetsége van a beszédekhez, feltéve, ha nem próbál ebből demagóg célokkal hasznot húzni.

A nők a vezér szemében egyszerű háziasszonyok, szükséges eszközök ahhoz, hogy utódokat hozzanak a világra. Ők alkotják azokat a tömegeket, akik segítségével a választásokon még eggyel több szavazata lehet a pártnak, akik megtölthetik a gyűléseket, akik újabb sorokat alkothatnak a sztrájkokon, tüntetéseken. Ők a börtönökben a foglyok látogatói. Olykor belekeverednek a politikába is, de ennek nincs jelentősége. A mű számos fejezete szól Mariel, mint pártvezető életéről és politikai működéséről. Egyike volt a mozgalom alapítóinak, népszerűsítette a pártot és a „vezért”. Bebörtönzése, száműzetése, szegénysége és hányattatásai ellenére hű maradt a párt eszméihez. Azonban az idő múlásával be kellett látnia, hogy ő maga és sokan társai közül csak bábok a „vezér” számára, és hogy:

„... a pártnak szüksége van egy olyan női vezetőre, aki a női tömegekre hatással van, hogy ne lehessen azt mondani, hogy nincsenek nők a pártnak, akik azonban csak arra valók, hogy betöltsék az üres sorokat...”²⁸

Nem ez az egyetlen párt, ahol a vezetőségben alig vagy egyáltalán nem szerepelnek nők. Léteznek olyanok is, amelyekben – mint ahogy ebben az esetben is lehet látni – a nők egy külön szekciót alkotnak, azonban szinte sosem tudják elérni céljaikat, és sokkal inkább egyfajta kelléket jelentenek a párt tökéletes imázsához. Amikor Mariel rájön, hogy mik is a vezetők valódi céljai, szemrehányást tesz társainak az eszméik cserbenhagyása miatt és fellázad. Így ő is a „kevésbé megbízható” személyek kategóriájába kerül, figyelemzik, hogy esetleg azzal fogják gyanúsítani, hogy kommunista és a mozgalom árulója. Megtörténhet, hogy Carlos Steerhez hasonlóan ő is egy elfelejtett emberré válik. Mariel a pártot illető kritikáját, demokrácia-felfogását, a társadalomról és az ideális pártról alkotott képét nemcsak monológjaiból és beszélgetéseiből, de a mű egyéb szereplőin keresztül is megismerhetjük, legyen az a költő, Juan Alberto, a disszidens, a nők, vagy más párttársak.

Egyik legélesebb kritikája az, hogy a párt már nem a tömegek, hanem az oligarchia, a nagypolgárság és a külföldiek érdekeit képviseli. Eltűnt már a kezdeti radikális antiklerikalizmus is. Zavarja, hogy sok vezetőt csak a saját becsvágya érdekli és az, hogy hogyan tud hasznot húzni kapcsolataiból. Világosan látja, hogy már nem számítanak a párt eredeti elképzelései. Ebből a negatív képből körvonalazódik ki az, hogy hogyan képzelné el ő az ideális pártot, a társadalmi igazságosságért való küzdelmet, mely okfejtésének legfőbb eleme. További eszméi a következők: antiimperializmus, a javak egyenlő elosztása, a nép jogainak visszakövetelése, ingyenes oktatás a gyermekek számára, magasabb fizetések, szociális törvények, a kirekesztettek (indiánok), nők, gyermekek jogainak védelme. Ezek voltak azok az elvek, amelyeket az a fiatal értelmiségiekből álló csoport fogalmazott meg a 20-as években, akik végül megalapították a pártot. Ezen eszmék másik fontos eleme, hogy a közös ügy mindenekfelett áll. Azaz nem lehet semmi, sem a hatalom, sem más érdekek olyan fontosak, mint az „ügy”. Sőt, a saját, egyéni érdekeket fel kell tudni áldozni az „ügyért”.

²⁸ Uo, 144, spanyolul: „... el partido necesita una líder mujer para atraer a las mujeres, para que no se diga que las mujeres no figuran, que sólo se les ocupa para llenar vacíos...”

„...úgy vélem, egy politikai vezetőnek kötelessége meghallgatni más, hozzánk sok szempontból hasonló párt vezetőjét”²⁹.

Magda Portal szerint a párt vezetőjének jó szónoknak kell lennie, fontos, hogy tudjon hatni a tömegekre, de az is fontos, hogy meg tudjon hallgatni másokat. Oda kell figyelni a kritikai észrevételekre és önmagunkkal szemben is kritikusnak kell lennünk. Csak így lehet egy demokratikus pártot megalkotni. Fontos, hogy párbeszéd legyen a különböző pártok és a különböző eszmék képviselői között, legyen az baloldali vagy jobboldali, a politikai pluralizmus érdekében.

„Vezérem, de hiszen akkor maga a Párt?”³⁰

Ezt a kérdést a disszidens, Juan Alberto teszi fel, aki egyben Portal legélesebb kritikáját fogalmazza meg e kijelentésével a regényben. Ideológiája szerint a pártnak a tömegeket kell képviselnie, hiszen a tömegek nélkül nem is létezne. A névtelen tagok azok, akik a pártot győzelemre juttatják. A vezetők további feladata az emberek nevelése és tanítása, éppen azért, hogy aztán képesek legyenek céljaikért és jogaikért küzdeni. Ami a harcban használt eszközöket illeti, a radikálisabb oldalt képviseli, azaz a felkelések, forradalmak híve, de támogatja a politikusok párbeszédeit, sztrájkokat, a sajtóban megjelenő tanulmányokat, beszédeket is. Azonban elítél mindennemű politikai célú büntényt, főként azokat, amelyekben gyerekeket is felhasználnak:

„Nem akarok hinni a politikai propaganda céljából elkövetett büntények szükségességében.”³¹

„Nem fogadom el azt, hogy gyerekeket is fel akarjanak áldozni, csak azért, hogy borzolják a közvéleményt.”³²

A társadalmi igazságosság jegyében a férfiak és nők, a kirekesztettek és az elit közötti egyenlőséget hirdeti. Úgy véli, nincs különbség férfiak és nők között, nincs szükség másféleképpen kezelni a nőket, a társadalom minden osztálya számára ugyanazok a jogok érvényesek. Más szóval politikai, társadalmi demokráciát és nemek közötti egyenlőséget követel. Ami a fajokat illeti, nem világosak az elképzelései. Úgy tűnik, számára a kirekesztettek nagy részét indiánok teszik ki, és az ő jogaikért is próbál küzdeni. De rajtuk kívül nem jelenik meg más faj a műben. Tudjuk, hogy a 20-as, 30-as években a fővárosba nagy tömegekben érkező kínaiak és japánok ellen egy igen negatív kampány folyt (főleg éppen az APRA figyelmeztetett a „sárga veszélyre”). A regényben semmiféle utalást nem találunk rájuk. A néger lakosságról sem olvashatunk a fejezetekben.

Noha ő maga is a perui értelmiség soraiba tartozik, hiányzik a szerzőnk okfejtéséből az is, hogyan képzei el az értelmiség helyét és szerepét a számára ideális pártban. A regény-

²⁹ Uo. 104, spanyolul: „... creo que un jefe político debe escuchar a otro dirigente de un partido que tiene muchos puntos de contacto con el nuestro.”

³⁰ Uo. 105, spanyolul: „Entonces, „jefe” ¿el partido es usted?”

³¹ Uo. 79, spanyolul: „Me niego a creer en la necesidad del crimen organizado con fines de propaganda política”.

³² Uo. 80, spanyolul: „...lo que no acepto es que tengamos que sacrificar también a niños ... ipara agitar la opinión pública! ...”

ben az értelmiségiek legfontosabb feladata, úgy tűnik, a tömegek nevelése és a pártpropaganda és (így fogalmazva meg a költők feladatát):

„... hőseik és mártírjaik tetteinek elmesélése dicsőségük magasztalására...”³³

Csak sejteni tudjuk, hogy ennél többre vágyik, egy-egy monológjából érződik, bántja, hogy nem lehet jelen a politikai vezetés gyűlésein. De ennek oka nem az, hogy értelmiségi, hanem hogy nő.

Mint láttuk, a regényben az író nő igen kritikus és egyben kiábrándult hangon fogalmazott. Biztosak lehetünk benne, hogy párttársai, akik hűek maradtak „vezérükhöz”, sértve érezték magukat, és az sem véletlen, hogy a regény első kiadásának példányai elvesztek.

„Meghaltam számukra? Miért ez a csend? Rosszabb vagyok egy halottnál: elfelejtettek!”³⁴

Magda Portal sorsa hasonlóan alakul a regény fiatal főszereplőjéhez, ugyanis a 60-70-es évek irodalmi antológiái még csak nem is említik a nevét. Szinte teljesen eltűnik, vagy inkább eltüntetik a közéletből, az ország irodalmi, kulturális, politikai életéből. Ezért érezte Portal szükségesnek, hogy néhány fejezettel kiegészítve újra kiadják a könyvet, amelyre végül 1982-ben került sor. Ahogy mondtuk, nemcsak a mű példányai, de a szerző is eltűnt, teljesen visszavonult, hogy aztán újult erővel jelenjen meg a későbbi évtizedekben társadalmi és feminista szervezetekben.

Ahogy e tanulmány elején jeleztük, a történet üzenettel szolgál a világ bármely pontján élőknél, ahol hasonló, caudillo/autokrata típusú vezérek által irányított pártok nyomait láthatjuk. A XX. század melegágya volt ezeknek az eszméknek. Ahogy a populizmusban, úgy minden hasonló pártban fellelhetők ezek a jellegzetességek, ezért is hasznos egy szélesebb dimenzióban, más országokban, hasonló időszakban született műveket megvizsgálni. Reedy professzor sokkal inkább helyi szinten elemezte a művet, míg mi úgy hisszük, a regénynek univerzális üzenete is van. E jegyek nemcsak a latin-amerikai populista pártokra, de a kommunista, illetve az utóbbi időben a kelet-közép-európai térségben születő populista pártokra is jellemzőek. A *csapda* egy korai példája a populista pártok autokrata modelljének.

Magda Portal *A csapdában* szinte röntgenschémmel térképez fel egy politikai szervezetet, amely a latin-amerikai caudillizmus és klientelizmus XIX. századi elavult, hagyományos értékeit, mechanizmusait tükrözte. Ebben az értelemben az APRA egy valódi autochton, latin-amerikai alkotás. Ezzel szemben Portal egy másik, a társadalmi igazságosság elvein alapuló, népi demokrácia modelljét veti fel. Ezért *A csapda* számunkra az elutasított valóság és egy utópia közötti összeütközést szimbolizálja.

³³ Uo. 132, spanyolul: „... cantar a sus héroes y a sus mártires, para exaltar sus glorias ...”

³⁴ Uo. 180, spanyolul: „¿Es que habré muerto para ellos? ¿Por qué este silencio? Soy peor que un muerto: isoy un olvidado!”